

Конспект уроку: Олександр Блок. Ідеї «двоєю з життям» та «любіві-ворожнечі» до нього у поезії «Весно, весно, без меж і без краю...» Мотиви втрати кохання й сенсу життя, трагічної самотності у вірші «Про доблесті, про подвиги, про славу...»
Центральні символи твору.

Мета: проаналізувати вірші О. Блока «Весно, весно, без меж і без краю...» і «Про доблесті, про подвиги, про славу...» з погляду на їхній ідейний зміст і центральні символи.

Обладнання: портрет О. Блока

ХІД УРОКУ

I. ОГолошення теми, мети та завдань уроку

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

Заслуховування відповідей на усне питання.

III. ОПРАЦЮВАННЯ ТЕМИ УРОКУ

1. Слово вчителя.

Звичайно, естетичні, як і усі інші засади, якими керується художник, не можуть не позначитися на його творчості. Проте коли ми маємо справу з творчістю справжнього таланту, то, здається, що це менш за все важить на кшталт його доробку. Спробуємо у цьому переконатися.

2. Виразне читання вірша «Весно, весно, без меж і без краю».

3. Питання до аналізу.

1. Яке перше враження складається від цього вірша? Що стверджує поет у ньому? (Не можна не помітити життєстверджуючий, оптимістичний пафос цього твору.)
2. Який характер має цей оптимізм — «сліпий» чи «зрячий»? (Звісно, ліричний герой чудово розуміє, що життя — це не лише «сп'яніла весна».)
3. Доведіть, що він добре розуміє і чудово обізнаний із суперечностями життя. (Для нього очевидні притаманні життю «недолі, погрози», «сльози», «ворожнеча», «ненависть», «прокльони».)
4. Завдяки якому основному художньому прийому досягається повнота картини життя? (За допомогою антитези, протиставлення. Адже, крім усього переліченого, життя обдаровує і «ласкою долі», і «сміхом», і «любов'ю».)
5. Але чому у цьому двої між світлим і темним перемагає світло? (Світле начало перемагає у вірші тому, що у першому рядку лунає гімн весні як символу всепереможної сили життя. А відтак подальше протиставлення має сенс, адже і темні боки у парадоксальний спосіб не заперечують, а, навпаки, додатково — через заперечення і протиставлення — утверджують те саме, що і позитивні аргументи.)
6. Отже, що нове і незвичне ми можемо побачити у цьому вірші? Який ідейний зміст криється у цій чудовій поезії? (Життєствердний пафос виникає у цьому вірші не тому, що поет за традицією співає, як дурненький жайворонок, осанну весні, не розуміючи, що вона не тривала, і до того ж вона може вразити не менше, а може, ще й підступніше, ніж

зима,— морозами чи іншими прикрими несподіванками. Цей пафос і виникає саме тому, що, з одного боку, життя є чудовим через свою суперечливість, а з іншого,— тому, що якби було інакше, то це вже було б не життя — адже «тортури і погибель» такі самі невід'ємні складові життя, як і весна «без меж і без краю».)

7. Чи сподобався вам цей вірш? Чому? (Такі питання є, певно, найскладнішими.

Зрозуміло, що, даючи відповіді на ці питання, можна було б повторити усі попередні відповіді, та й на тому зупинитися. Однак справа не лише у тому, про що йшлося вище. Послухайте, будь ласка, ще раз оригінал поезії Блока (читання супроводжується музичною композицією).)

8. Можливо, ви відчули щось нове? (Так, мелодика, ритм, звучання вірша — щось невловиме, однак відчутне і виразне робить поезію взагалі і цей вірш зокрема справжнім твором мистецтва, його маленьким шедевром.)

9. Чи зумовлене це чинниками, про які ми вже згадували?

Почасти так. Але вивчити засади символізму не так вже й важко, не так вже й важко вивчити і теорію вірша — і, певно, літературознавці, не говорячи вже про учнів, які добре навчаються, знаються на теорії краще за багатьох поетів... Проте Блок залишається неповторним. І Мандельштам залишається неповторним. І Єсенін залишається неповторним. І багато-багато інших поетів залишаються неповторними. Та їх все одно незрівняно менше, ніж пересічних громадян, тому що вони обдаровані тим, чого нам просто бракує,— талантом. А талант — це талан (доля) одиниць. І саме завдяки таланту одиниць звичайні слова перетворюються на поезію, на мистецтво.

Аби переконатися у цьому, розглянемо ще один вірш Олександра Блока.

Важко собі уявити лірику будь-якого поета без представленої в ній теми кохання. Блок також не є винятком із цього правила, хоча кількарічний досвід поета-символіста, а відтак самовіддане і тривале оспівування Прекрасної Дами відчутно дається взнаки й у пізніших його поезіях. Зокрема, у вірші «Про доблесті, про подвиги, про славу...»

4. Виразне читання вірша «Про доблесті, про подвиги, про славу...».

5. Питання до аналізу.

1) Назвіть спільні для цих віршів способи відтворення почуттів ліричного героя? Ліричні герої ідеалізують цей світ чи здатні побачити його суперечливість? (Відсутність ідилії. У віршах представлено сонячний вибух весни «на проклятій землі».)

2) Що відмінного можна помітити, порівнюючи ці вірші? Які почуття переживають ліричні герої? (Життєстверджуючий пафос першого, попри життєві негаразди, і безнадійний сум через назавжди втрачене кохання.)

3) Чому ж так діється, особливо якщо зважити на те, що перший вірш Блок написав за рік до другого, а отже, враховуючи узагальнений зміст, «Весно, весно...» і «Про доблесті...» мали б звучати інакше — оптимістичніше?! Що є предметом зображення у першому і другому віршах? (У першому — узагальнений, хоч і досить конкретний образ життя, натомість у другому — власні болісні почуття.)

4) То чому ж «Про доблесті...» звучить доволі сумно? (Сприймати життя таким, яким воно є, на узагальненому рівні, завжди значно простіше, ніж тоді, коли йдеться про конкретні події чи почуття.)

5) Яким же пафосом просякнута цей поетичний вірш? (Пафосом розчарування людини, що пізнала мудрість життя.)

6) Завдяки чому досягається цей ефект?

7) Як змальовано образ коханої? («Обличчя у простій оправі» і «синій плащ» — ось усе, що ми дізнаємося про кохану.)

8) Який характер має цей образ? (Образ коханої має глибоко символічний характер.)

9) Як звучить вірш із погляду на його тон і мелодику — чи свідчать вони про те, що сталася трагедія? (Ні.)

10) А чи свідчать тон і мелодика про те, що ліричний герой погоджується з несправедливістю та жорстокістю долі? (Так.)

11) А які слова свідчать про погодження з долею? («Твоє обличчя у простій оправі // я заховав у тиші крадькома».)

12) Отже, завдяки чому досягається пафос людини, що пізнала мудрість життя? (Це завдання вирішується завдяки глибокій символічності образу коханої: «обличчя у простій оправі» і «синій плащ» — це натяки на живу істоту, а не спроба створити реальний образ. З іншого боку, величезну роль грає тон, мелодика вірша — те невловиме, однак дуже добре відчутне, яке не дозволяє життєвій драмі перетворитися

на трагедію і водночас дає змогу примиритися з несправедливістю та жорстокістю долі. Адже і справді, нічого страшного не сталося: «Твоє обличчя у простій оправі // я заховав у тиші крадькома».

Однак трагедія все ж таки має місце у цьому вірші!

13) У чому вона — ця трагедія? Чи це природно коли образ коханої перетворюється на «обличчя у... оправі»? (Ні. Бо коли зникають бажання «ніжності і слави», а реальна жінка у плоті і крові перетворюється на «обличчя у... оправі», то це вже не життя. Тільки це не трагедія античних пристрастей чи середньовічних містерій, це трагедія, притьмянена через розуміння недосконалостей буття.)

А щодо примирення з цим, то послухайте ще раз цей вірш.

6. Повторне виразне читання вірша.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Вивчити напам'ять вірш О. Блока «Про доблесті, про подвиги, про славу...» або «Незнайома» (на вибір), підготуватися до виразного читання.

2. Повторити відомості про особливості «срібного століття» російської поезії взагалі і символізм зокрема.